

Het toepassen van assessment binnen de context van inclusief onderwijs

De afronding van de eerste fase van het project 'Assessment in Inclusive Settings' van het Agency bestond uit een discussie gevolgd door een uitleg van het concept *assessment binnen de context van inclusief onderwijs* en tevens een serie aanbevelingen voor het beleid en de praktijk van assessment binnen de context van inclusief onderwijs. Het doel van het werk voor de tweede fase was gericht op het uitvoeren van een verdiepend onderzoek naar de uitkomsten van de eerste fase door:

- Het onderzoeken van de assessmentpraktijk op schoolniveau en de relatie tot de organisatie en het beleid op regionaal en landelijk niveau;
- Het benadrukken van praktische aanwijzingen voor de toepassing van assessment binnen de context van inclusief onderwijs.

Voor deze fase is gewerkt met projectexperts die in teams hebben samengewerkt met het personeel van vijf 'casestudy' locaties – schooldistricten of regio's, clusters van scholen, resource centra en de scholen waarmee ze samenwerkten en geen individuele scholen. Deze casestudyteams uit Oostenrijk, Denemarken, Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk waren overeengekomen om bezoeken te organiseren, en tevens te werken aan aspecten van hun assessmentpraktijk tijdens een interventieperiode. De bedoeling was om diepgaand onderzoek te doen naar de assessmentpraktijk op schoolniveau en hoe dit gerelateerd is aan ondersteunende structuren en beleid op regionaal en landelijk niveau.

Meer informatie over elk van de vijf locaties van de casestudy's en over het werk dat zij hebben uitgevoerd tijdens het project is beschikbaar op de website van het project:

<http://www.european-agency.org/site/themes/assessment/index.shtml>

Tijdens de werkzaamheden voor het project werd informatie en materiaal verzameld dat verband hield met assessment binnen de context van inclusief onderwijs. Dit document is meer algemeen gericht dan het andere materiaal dat ontwikkeld is tijdens dit project. Het belangrijkste doel is om een overzicht van de uitkomsten van alle projectactiviteiten te presenteren om de essentiële randvoorwaarden vast te stellen voor het toepassen van het beleid en de praktijk van assessment binnen de context van inclusief onderwijs.

Dit document gebruikt informatie verkregen via observaties, discussies en beschouwingen tijdens en na de casestudy bezoeken om de 'meta vraagstukken' bij het toepassen van assessment binnen de context van inclusief onderwijs vast te stellen – dat wil zeggen de bepalende factoren

voor een succesvolle assessmentpraktijk die niet specifiek waren voor de context of assessmentsituatie, maar die naar voor kwamen op alle locaties van de casestudy's (op verschillende manieren en in verschillende mate).

Bij dit korte document hoort een uitgebreide versie die gelinkt is aan multimedia presentaties en citaten van beleidsmakers en mensen uit de praktijk die hun ervaringen en assessmentpraktijk bespreken. Hierin staat ook de belangrijkste literatuur die de hier besproken zaken onderzoekt. Dit volledige document kunt op vinden op de website van het project:

<http://www.european-agency.org/site/themes/assessment/index.shtml>

Twee aspecten van assessment binnen de context van inclusief onderwijs in de praktijk

Assessment binnen de context van inclusief onderwijs wordt binnen het Agency project gedefinieerd als *een aanpak van assessment binnen het reguliere onderwijs waar beleid en praktijk ontworpen zijn om het leren van alle leerlingen zoveel mogelijk te ondersteunen*. Door het gebruik van deze definitie – en de daarbij behorende aanbevelingen zoals uiteengezet in het samenvattende verslag van de eerste fase – als uitgangspunt voor de analyse van het werk op de locaties van de casestudy's, was het mogelijk om een aantal gemeenschappelijke factoren voor het toepassen van assessment binnen de context van inclusief onderwijs vast te stellen. Dit zijn factoren binnen de onderwijsomgevingen die bij het project betrokken waren die het assessmentwerk van leraren en andere professionals en betrokkenen onderbouwden. Dit zijn algemene factoren die niet altijd aan de assessmentprocessen, instrumenten, methoden en aanpakken gerelateerd zijn, zelfs niet aan het leer- en onderwijsproces als zodanig.

Deze factoren hebben meer te maken met de algehele onderwijsomgeving en de verschillende manieren waarop de omgeving het gebruik van assessment binnen de context van inclusief onderwijs door de leraar ondersteunen. Deze factoren worden als cruciaal beschouwd voor assessment binnen de context van inclusief onderwijs, maar er kan gesteld worden dat dit in feite essentiële aspecten voor een succesvolle inclusie in het algemeen zijn – assessment is daarbij maar een van de vele processen die beïnvloed en gestuurd worden door deze doorslaggevende factoren.

De factoren van de onderwijsomgevingen die assessment binnen de context van inclusief onderwijs lijken te ondersteunen kunnen worden gegroepeerd in twee aspecten van assessmentbeleid en -praktijk:

- *Infrastructuur*: structuren, beleid en ondersteunende systemen voor assessment;
- *Gemeenschappelijke waardesystemen*: de houdingen, professionele

waarden en meningen die de onderwijscultuur en aanpak van een school onderbouwen.

Binnen het project was het mogelijk om de belangrijkste karakteristieken van zowel de onderwijsinfrastructuur als de gemeenschappelijke waardesystemen die assessment binnen de context van inclusief onderwijs ondersteunen, vast te stellen. Hoewel ze hier allebei apart besproken worden, werd uit het onderzoek duidelijk dat ze sterk van elkaar afhankelijk zijn.

Onderwijsbeleid dat de innovatieve praktijk mogelijk maakt

De vijf locaties van de casestudy's werden gekenmerkt door een zeer verschillend assesmentbeleid. Dit varieerde van assessmentsystemen gestuurd door landelijke summatieve testen, waarbij veel gerapporteerd werd en gebruik werd gemaakt van assessmentgegevens van leerlingen ten behoeve van monitoren en externe verantwoording, tot systemen die geen van buitenaf vastgestelde assessmentprocedures kenden, maar een vooral door leraren geleide assessmentpraktijk.

Ondanks de verschillen in nationaal en regionaal beleid die de studie lieten zien, was het mogelijk te constateren dat de volgende elementen binnen het assessmentbeleid cruciaal waren in het verschaffen van de randvoorwaarden die nodig zijn voor een innovatie die leidt naar assessment binnen de context van inclusief onderwijs:

- Deelname aan besluitvorming van alle betrokkenen bij assessment;
- Flexibiliteit binnen beleid en systemen die innovatie stimuleren en verandering in de toepassing van assessmentbeleid en praktijk;
- De actieve betrokkenheid van beleidsmakers in het vaststellen en mobiliseren van bestaande menselijke, fysieke en financiële middelen om ervoor te zorgen dat besluitvorming en innovatie in assessmentbeleid en praktijk kunnen plaatsvinden.

In het algemeen werden de kenmerken van het assessmentbeleid ondersteunt door een politieke bereidheid om innovatie, creativiteit en een zekere mate van vrijheid van mensen in de praktijk te steunen. Een concreet voorbeeld van deze politieke betrokkenheid is waar vernieuwers van assessment binnen de context van inclusief onderwijs direct betrokken zijn bij het doorgeven van veranderingen in het assessmentbeleid.

Interdisciplinaire ondersteuningsstructuren

Leerlingen, ouders en leraren vragen veel van gespecialiseerd ondersteunend personeel ten aanzien van assessment binnen de context van inclusief onderwijs. Een verschuiving naar interdisciplinair in plaats van multidisciplinair werken werd waargenomen tijdens het project. Interdisciplinaire assessment integreert de kennis en zienswijzen

vanuit de verschillende gebieden van professionele expertise zodat zaken holistisch bekeken kunnen worden. Dit is niet hetzelfde als een multidisciplinaire benadering waarbij professionals vanuit verschillende disciplines naast elkaar werken, anders, maar niet noodzakelijk vanuit een geïntegreerd en overeengekomen eenduidige aanpak. Het interdisciplinaire werken vereist medewerking en samenwerking op alle niveaus, tussen alle betrokkenen bij assessment: het wordt in grote mate geleid door de lokale besluitvorming zoals uiteengezet in de vorige paragraaf.

Uit onderzoek naar het werk van verschillende typen specialistische assessmentteams op de locaties van de vijf casestudy's, verwachten en stimuleren de verschillende betrokkenen bij assessment (ouders, leraren en beleidsmakers) interdisciplinaire benaderingen, onafhankelijk van de structuur van de specialistische assessmentteams. De volgende factoren stimuleren interdisciplinair werken:

- Het wordt gezien als efficiënt gebruik van beperkte publieke middelen;
- Het resulteert in een beter management van de werklust voor assessmentspecialisten en leidt tot zinvoller werk met leerlingen, ouders en leraren;
- Het leidt tot flexibeler ondersteuningskeuzen en een variëteit aan mogelijke antwoorden op verzoeken en eisen.

De aard van interdisciplinair werken aan assessment binnen de context van inclusief onderwijs waarbij samenwerking vereist is, lijkt ook een verandering in de plaats van zeggenschap over ondersteuning en input van assessmentspecialisten te impliceren. Scholen worden niet slechts betrokken bij besluitvorming, besluitvorming wordt in toenemende mate geleid door scholen, inclusief de leraren uit het reguliere onderwijs samen met ouders en leerlingen. Zij werken samen met professionals die niet tot de directe onderwijsomgeving van leerlingen behoren. Een dergelijke verandering in werkbenadering vereist een belangrijke verschuiving in houding van de kant van specialistische assessmentprofessionals en tevens veranderingen in hun methode.

Leiderschap en visie

Het leiderschap en de visie zoals vastgesteld op elke casestudylocatie zijn zowel belangrijk voor de infrastructuur als voor de gemeenschappelijke waardesystemen.

Beleid dat innovatie faciliteert moet geïnitieerd en geformuleerd worden door sleutelgroepen of individuen die een visie hebben op inclusief onderwijs in het algemeen, en op assessment binnen de context van inclusief onderwijs in het bijzonder. Ook zijn de sleutelindividuen die verantwoordelijk zijn voor het werk van specialistische assessmentteams meestal de drijvende krachten achter de beweging van multi- naar interdisciplinair werken. Deze invloedrijke individuen initiëren niet alleen

veranderingen in de praktijk, maar geven ook aan welke waarden en principes beleid en ondersteunende systemen zouden moeten onderbouwen.

Bovendien was het duidelijk binnen het Agencyproject dat de rol van schoolleiders of leiders van resource centra en hogere managers bij het vormen van gemeenschappelijke waardesystemen voor inclusie en assessment binnen de context van inclusief onderwijs essentieel is voor de ontwikkeling van professionele omgevingen die innovatie en verandering mogelijk maken. Op elk van de casestudylocaties was het duidelijk dat bepalende onderwijsleiders:

- Een persoonlijke visie hadden op assessment binnen de context van inclusief onderwijs, die ze dan uitwerkten in een gemeenschappelijke visie voor binnen hun team;
- Actief een school- of organisatorische cultuur bevorderden die leerling- en ouderparticipatie stimuleerde;
- Of verandering in de praktijk initieerde, of overig personeel dat verandering initieerde actief ondersteunde;
- Organisatorische systemen opzetten die niet alleen teamwerk, het gezamenlijk oplossen van problemen en gemeenschappelijke aanpakken van het onderwijs- en leerproces ondersteunden, maar dit ook actief vereisten;
- De noodzakelijke flexibiliteit in tijd, fysieke en financiële middelen veilig stelden om zo de mogelijkheden voor 'innovatie', in de betekenis van het ontwikkelen en uitproberen van nieuwe methoden en aanpakken voor assessment mogelijk te maken;
- Gaven leraren en onderwijzend personeel verschillende mogelijkheden voor training en voor de ontwikkeling van specifieke assessmentmethoden en instrumenten, maar ook voor inclusieve aanpakken in het algemeen;
- Stelden effectieve communicatiestructuren gebaseerd op een 'gemeenschappelijke taal' – specifiek voor assessment en in het algemeen voor het onderwijs- en leerproces – in, die door leerlingen, ouders en alle onderwijsprofessionals gebruikt en begrepen werd.

De projectdiscussies stelden vast dat voor veel leiders er een prioriteit lag bij het ontwikkelen van het 'formaliseren' van informele communicatie en kennis over assessment, zodat innovaties en veranderingen gedocumenteerd, gedeeld en overdacht konden worden, waarna ervan geleerd kon worden. Dit 'formaliseren van het informele' is *belangrijk* als een innovatieve assessmentpraktijk ingebed moet worden in de reguliere praktijk binnen een instituut (bijvoorbeeld een school), maar *essentieel* als andere professionals van buiten de directe schoolomgeving moeten leren van dergelijke innovaties.

Specifiek in relatie tot assessment, maar ook in het algemeen in relatie tot alle gebieden van hun werk, kunnen deze leiders beschreven worden als 'transformationeel'; zij toonden een beeld van hun organisaties als

'leergemeenschappen' gebaseerd op samenwerkende culturen voor besluitvorming en planning, maar ook voor continue professionele ontwikkeling voor al hun personeel.

Positieve houdingen in het tegemoet komen aan diversiteit in het onderwijs

Aan de kern van een gemeenschappelijk waardesysteem dat assessment binnen de context van inclusief onderwijs ondersteunt, ligt het standpunt dat diversiteit in het onderwijs gunstig is, hetgeen alle betrokkenen bij de school zouden moeten erkennen. Een positieve aanpak in het tegemoet komen aan diverse behoeften in het onderwijs was misschien wel het meest essentiële element van de onderwijscultuur en aanpak van een school waaruit bleek dat het assessment binnen de context van inclusief onderwijs bevorderde. Deze positieve houdingen kwamen duidelijk naar voren binnen de visies en het ontwikkelingswerk van schoolleiders, maar ook binnen het dagelijkse werk van leraren en ander onderwijspersoneel.

Het eraan werken om elke vorm van segregatie te vermijden en het bevorderen van een school voor iedereen, bleek te worden gekarakteriseerd door:

- Een standpunt waarbij als belangrijkste doel van assessment het ondersteunen van het onderwijs- en leerproces werd gezien en niet het vaststellen van de behoefte aan plaatsing en het toewijzen van middelen;
- Een standpunt waarbij het leren gebaseerd is op een proces en niet op de inhoud of het vak en als belangrijkste doel voor het leren van alle leerlingen het ontwikkelen van leren om vaardigheden aan te leren, niet alleen het verkrijgen van kennis van het vak.

Het was ook duidelijk binnen het werk van de casestudyteams op de locaties dat succesvolle benaderingen en technieken voor het ondersteunen van het leren van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften ook nuttig kunnen zijn voor het bevorderen van sociale en educatieve inclusie van andere groepen (bijvoorbeeld leerlingen met verschillende sociale en etnische achtergronden). Ten gevolge hiervan werd het tegemoetkomen aan verschillende behoeften in toenemende mate gezien als een aanpak voor het ontwikkelen van onderwijs voor alle leerlingen in het algemeen, in plaats van te concentreren op specifieke groepen.

Reflectieve praktijk

Binnen de locaties van de casestudy's die betrokken waren bij het onderzoek, was het duidelijk dat alle leraren en andere professionals in meer of mindere mate met reflectieve praktijk bezig waren – ze namen de gelegenheid om afstand te nemen van hun werk om het onderwijs- en

leerproces beter te kunnen begrijpen en hier ook weer persoonlijk van te leren (of reflecteren). De reflectie op de praktijk kan worden geïnterpreteerd als het gevolg van het werken binnen onderwijsomgevingen die gericht zijn op het voldoen aan verschillende behoeften en gebaseerd zijn op teamwerk en een probleemoplossende benadering. Het was echter duidelijk dat voor veel leraren het zich bezig houden met professioneel leren en geleid worden door gemeenschappelijke onderwijsprincipes en waarden, centraal stond in hun werk.

Deze reflectieve praktijk kan als cruciaal worden beschouwd voor innovatie. Een reflectieve praktijk wordt onderbouwd door een probleemoplossende aanpak die uiteindelijk uitmondt in een evidence-based benadering van de praktijk. Dit kan ook beschouwd worden als het geven van macht aan leraren aangezien dit ze betreft bij het proces van het stellen van doelen en evaluatie die hen helpt bij het valideren van hun eigen werkwijze.

Het is interessant dat het proces van de reflectieve praktijk voor leraren op meerdere manieren gezien kan worden als een weerspiegeling van het assessmentproces ten behoeve van het leren van leerlingen. De processen van het stellen van doelen en persoonlijke reflectie op en feedback over prestaties staan centraal zowel in de reflectieve praktijk voor leraren en assessment ten behoeve van het leren van leerlingen. Ook konden leraren die een reflectieve benadering hadden ten opzichte van hun eigen werk, gezien worden als degenen die vaak het beste in staat waren om assessment ten behoeve van het leren en assessment binnen de context van inclusief onderwijs effectief te gebruiken in processen met alle leerlingen.

Vooraf schoolleiders benadrukten de rol van 'kritische vrienden' als een belangrijke, dit zijn mensen van buiten of organisaties die met een school of een groep leraren werkten, om hen te helpen bij het reflectieproces op hun eigen handelen. (In feite was de methodiek die in dit Agencyproject gebruikt werd gebaseerd op het idee dat de bezoekende teams van projectexperts fungeerden als kritische vrienden voor de casestudyteams.) Schoolmanagers zagen vaak de betrokkenheid van mensen van buiten, die zich bezig hielden met het personeel om hen te steunen bij het verkennen van de aspecten van hun werk, als een aanleiding voor verandering in de onderwijspraktijk en de houding tegenover inclusie.

Afsluitende opmerkingen

Uit de studie komt duidelijk naar voren dat bij de toepassing van assessment binnen de context van inclusief onderwijs er geen kant-en-klare oplossingen zijn die 'werken' voor alle school- of klassensituaties. Elk van de casestudylocaties die betrokken waren bij

het Agencyproject hadden verschillende aanpakken ontwikkeld voor hun assessmentpraktijk en richtten zich op verschillende aspecten die als cruciaal werden gezien voor de ontwikkeling van inclusie op dat moment. Deze verandering was afhankelijk van plaatselijke uitdagingen, maar vooral van de schoolcultuur (of gemeenschappelijke waardesystemen) en het onderwijsbeleid (of infrastructuur) dat het werk van de casestudyteams stuurde.

Ondanks de lokale verschillen binnen de vijf locaties van de casestudy's die in dit project onderzocht zijn, kan echter gesteld worden dat assessment binnen de context van inclusief onderwijs een proces is waarin innovatie en flexibiliteit in denken en handelen van de kant van beleidsmakers en mensen in de praktijk nodig zijn. Veranderingen in het denken en handelen zijn essentieel voor het ontwikkelen van assessment binnen de context van inclusief onderwijs.

De twee aspecten van infrastructuur en gemeenschappelijke waarden zijn met elkaar verbonden en in hoge mate van elkaar afhankelijk. De infrastructuur voor assessment wordt meestal van buitenaf opgelegd, dat wil zeggen dat inclusie- en assessmentbeleid, financieringstructuren, ondersteuningssystemen en specialistisch personeel worden meestal vastgesteld op een nationaal of regionaal niveau en individuele scholen werken binnen de grenzen van deze structuren.

Het gemeenschappelijke waardesysteem van de school dicteert echter in hoge mate hoe die infrastructuur uiteindelijk wordt toegepast binnen de schoolpraktijk. De infrastructuur kan de parameters bepalen voor de schoolpraktijk, maar het gemeenschappelijke waardesysteem van de school blijkt grotendeels de interpretatie van deze parameters te bepalen.

Een belangrijk uitkomst uit de analyse van de casestudylocaties die bij het project betrokken waren, is dat alhoewel een ondersteunende assessmentinfrastructuur cruciaal is, de gemeenschappelijke waardesystemen binnen scholen de bepalende factor zijn voor de succesvolle toepassing van de mogelijkheden die geboden worden binnen de systemen en ondersteunende structuren.

Het ontwikkelen van de benodigde gemeenschappelijke waardesystemen voor de toepassing van assessment binnen de context van inclusief onderwijs is een uitdaging voor alle beleidsmakers en mensen uit de praktijk. Er zijn echter duidelijke voorbeelden uit heel Europa waarvan geleerd kan worden en het is te hopen dat het vaststellen van de belangrijkste kenmerken van assessment binnen de context van inclusief onderwijs in de praktijk zal bijdragen aan de voortdurende debatten en discussies op nationaal en internationaal niveau.